

ejus a vinculis absolutus, paternæ restitueretur hæreditati; insuper etiam effecit, ut supra nominali comitis Helicæ unicam filiam, cum ejus omni hæreditate, dominus rex ejus filio uxorem concederet. » Celebratæ autem nuptiæ anno 1109. Chronicon Turon. : « 1109 Fulco comes Andecavensis duxit uxorem Haremburgim, filiam Helicæ comitis Cenomanensis, de qua genuit Gaufridum, qui ei successit, et Heliam postea comitem Cenomanensem, quem Gaufridus frater suus postea usque ad mortem Turonis carcere mancipavit. » Memorandum vero hoc Aremburgi contigit, quod primum pacta Martello II, Fulconis fratri consanguineo fuerit. Gesta comitum Andecavensium in Goffrido Mart. II : « Huic Martello Helias comes unicam filiam suam, non adhuc matrimonio aptam despondit, et Cenomanum cum appendiciis ei tribuit. » Et in Fulcone rege Hierosolymitano : Qui ab Helia Cenomanorum comite unicam filiam suam, quam Martellus, frater suus licet, sibi promissam non

nupserat, dari sibi cum Cenomanico consulatu impetravit. Sicque Cenomanicus et Andecavensis consulatus conjunctus esse dignoscitur. » Cæterum factis concessit Aremburgis anno 1126. Chronicon Sancti Albini ad eum annum. Mense Januario Martyrol. Eccles. Andec. : « xviii Kal. Februarias obiit Heremburgis Andecavorum nobilis comitissa. » Pene oblitus eram dicere Aremburgim et Fulconem uniter abbatiam Oratorii fundasse, quod docet Chronicon Turonense ad annum 1121 : « Fundata est abbatia Oratorii in episcopatu Andecavensi a Fulcone comite Andecavensi et Haremburge uxore ejus. »

Col. 98, lin. 59. — *Paterno jure.* Præter laudatos auctores Willielmus Gemmeticensis lib. viii *Hist. Normann.*, cap. 34, et Ordericus Vitalis lib. xii *Eccles. Hist.* : « Fulco junior comes Andecavensis, qui gener et hæres erat Helicæ Cenomanorum comitis. »

Col. 98, lin. 60. — *Salutem animarum.* Formula usitata in Occidente, nec Græcis ignota.

PRÆCLARA VIROBORUM ILLUSTRIORUM DE VENERABILI HILDEBERTO TESTIMONIA.

Sanctus Bernardus.

Præter quam quod venerabilem Hildebertum in epistola 44, lib. ii, vocat « magnum sacerdotem et excelsum in verbo gloriæ, et magnam Ecclesiæ columnam; » et in epistola 19, lib. iii (in edit. Mabill. 123) : « Totius reverentiæ virum, » sic illum in eadem compellat, « Quæ ad me de me tibi scribere placuit, videris tu unde probaveris. Ego laudum tuarum argumentum teneo minime dubium ipsas mei laudatrices litteras tuas, in quibus alium fortasse delectat eruditionis insigne, sermo suavis et purus, oratio inculenta, gratum laudabileque compendium. Mihi vero præ his illa ducitur humilitas, qua tantillum tantus prævenire curasti, et obsequio salutandi, et præconio prædicandi, et precandi reverentia..... Veruntamen quod sum tuum est, et si quid melius Dei unquam munere fuero, tuum fore confidito, reverendissime utque amantissime Pater. »

S. Anselmus, epist. 11 lib. vi editionis Gerberoniana, ad Hildebertum.

Sicut volo vitare injustitiam, sic vestram desidero amplecti amicitiam. Fateor etiam quia si mihi esset possibile, vos ad duplum quam me diligatis, debere diligere, quia vos me prævenistis amore, quod probastis munere. Nam quoniam inmeritum dilaxistis, non minus debeo rependere. Quoniam si significastis vobis placere hoc quod de opusculis nostris vidistis, præsumptius vobis mittere quædam, quæ, ut puto, nondum vidistis.

Petrus Blesensis, epist. 101, ad R. archidiaconum Nannetensem, de puerorum institutione.

Scio mihi plurimum profuisse, quod cum.... parvulus erudirer, materiam mihi non de fabulis, sed de historiaram sumebam veritate. Profuit mihi

(88) Iude intulit eruditissimus D. Loyauté in supra laudatis notis, quod Hildeberto vivente et vidente, in scholis ejus epistolæ ad imitandum

quod epistolas Hildeberti Cenomanensis episcopi, styli elegantia et suavi urbanitate præcipuas, firmare, et corde tenus reddere adolescentulus compellebar (88).

Ivo Carnotensis, epistola 167, ad Hildebertum.

Bene sentimus de religione vestra, quia ubi eluxerit vobis vera et justa sententia, non declinabit a via regia.

Goffridus Vindocinensis, epist. 13 lib. iii, ad Hildebertum, agens de illegitima electione Raynaldi ad sedem Andegavensem.

Bene quidem incepistis; quoniam per libertate sanctæ Ecclesiæ contra ejus adversarios viriliter vos erexistis. Unde Deo et Dei amicis, vos magis charum reddidistis, et famam nominis vestri per hoc non mediocriter dilatastis.

Item Goffridus in epistola ad præfatum Raynaldum, 11 lib. iii.

[Hinc Hildebertus vlr religiosus, qui post metropolitanum, in provincia primus erat episcopus, non tacuit: qui a vestra consecratione, licet a suo metropolitano vocatus, seipsum absentavit, et execrationem esse potius quam consecrationem, apostolica et evangelica veritate prædicavit.]

Licet porro quoddam inter Hildebertum et Goffridum dissidium emergerit, ratione cujusdam Joannis Cæmentarii, monachi Vindocinensis, quem sibi a Goffrido commodatum Hildebertus, ut suis ædificiis utilem, diutius retinuerat quam speraverat et optaverat Goffridus, illum tamen semper variis epistolis (epist. 15 et seqq.) bonæ, beatæ ac laudabilis vitæ episcopum nuncupat, dum æpius venerabilem, charissimum, dominum suum, et visceralem, et præcordialem amicum nominat, et (epist. 14 libri iii) prudentem simul et simplicem episcopum, et

proponbantur. Non enim, inquit, Hildeberti ætas virum ferebat, cui aut ingenium præstantius, aut oratio concinnior famam conciliaverit.

*optimum præulem, a cujus consilio se nunquam de-
viaturum spoudet, et de cujus dilectione dubitare se
non posse, nec debere asserit.*

Ordericus Vitalis.

Supervacaneum esset hic iterum præclara repe-
tere honoris elogia, quibus Ordericus, venerabilis
Hildeberty suppar, nomen ejus posteritati commen-
davit, cum ea ipsa retulerimus, sive in epistola
dedicatoria, sive in præfatione nostra ad Hildeberty
opera.

*Willelmus Gemeticensis, Hist. Normann. lib. iv. p.
263, agens de operibus sancti Anselmi Cantuar. ar-
chiepiscopi.*

Duodecimus (liber) qui et ultimus illi, tractatus
fuit de processione Spiritus sancti. Confutaverat
enim Græcos in Barensi concilio, negantes Spiritum
sanctum a filio procedere. Unde sumpta materia,
rogatu Hildeberty Cenomanorum episcopi, hunc li-
brum composuit. Quod et liquet ex ipsa ad hoc
Hildeberty epistola ad sanctum Anselmum, nona
scilicet lib. II, et ex epistola II sancti Anselmi ad
Hildeberty, eodem libro a nobis relata.

*Willelmus Malmesburiensis, lib. 1. De gestis ponti-
ficum Anglorum.*

Sic scientiam litterarum rimeris, totas Hildeber-
tus exhausit Athenas: si eloquentiam exigas, mel-
leo quodam lapsu ex ejus ore fuit oratio, cui ac-
cedit genialis soli, id est Cenomanici, accuratas et
quasi desuper sermo.

*Marbodus episcopus Redonensis, Hildeberty suppar,
in laudem ejus, et ejus operum.*

Dum tua scripta logens oculos ad nostra reduco
E cælo terra videor spectare jacentes:
Sublimi nubes excedunt illa volatu;
Hæc terris hærent humili reptantia gressu.
Sæpe relecta placent solis sapientibus ista,
Arcanos sensus brevibus stringentia verbis;
Magna velut modico si gemma locetur in auro:
Hæc aditu facili rudibus doctisque patescunt,
Scilicet artificia minus accurata paratu,
Et de communi leviter manantia vena.
Vestra per antithesim flectit se musa frequenter,
Exercens varios sinuoso schemate giros:
Nobis directo satis est procedere calle,
Quamlibet et crassa contexere verba minerva;
Nec cum subtili certare paramus Aragne.

Anonymus antiquus de Hildeberty.

Inclytus et prosa, versuque per omnia primus,
Hildeberty olet, proreus ubique rora.

Ex Bellarmino, De scriptoribus ecclesiasticis.

Hildeberty archiepiscopus Turonensis vixit tem-
pore Honorii II pontificis, ad quem epistolam scri-
psit (89). Honorius autem sedere cepit anno Do-
mini 1125. Scripsit sermones, epistolas et carmina
sæcra, quæ exstant. Ad eum una epistola sancti
Bernardi, qua eum hortatur ut Innocentium II ut
verum pontificem agnoscat et veneretur.

*Non igitur mirum si Petrus de Natalibus in suo sanctorum Catalogo, inter ipsos Hildeberty ut sanctum
annumeraverit; si in sua Bibliothecæ Patrum editione anni 1539 Miryarinus de la Rigne sancti titulo
decoraverit, ut et ad imitationem ejus, nullo reclamante, fecit R. P. Homeyus in suo Patrum Supplemento
an. 1634. Quem etiam Joannes Maan, auctor Turonicæ Metropoleos, asserit post mortem miraculis
claruisse.*

(89)I mo plures epistolas.

*Illustrissimus Henricus Spondanus, ad ann. 1088,
n. 4.*

Hildeberty vocat post Baronium, ejus verbis usus,
magnæ doctrinæ simul et sanctitalis virum, et liber-
tatis Ecclesiæ acerrimum defensorem.

*Ex tomo I dissertationis historicæ P. Labbe, societatis
Jesu in Bellarminum.*

Hildeberty de Lavardino... ejus meminit Guil-
lelmus Malmesburiensis, lib. III, De gestis Anglo-
rum, et scholæ magister, post Hoellum electus fuit
anno 1097, Cenomanensis episcopus. Tum Gille-
berto archiepiscopo mortuo, jussu Honorii II, Ro-
mani pontificis, an. 1124, translatus est ad Turo-
nensem metropolim, ubi obiit die 13 Kal. Januarii
anni 1132. Deo in pluribus non consentiunt inter
se Cenomanicæ historiæ illustratores Corvæsius
et Bondonetus, vel cum Vossio, qui morti ejus
assignat annum 1136, Lotharii imperatoris XI. Quos
consule, et ex antiquioribus Ivonem Carnotensem
Goffridum Vindocinensem, et sanctum Bernardum
in epistolis, Willelmum Malmesburiensem, lib. V,
cap. 9, Henricum, Gandavensem, cap. 8, Bernar-
dum Morlacensem, Congregationis Cluniacensis mo-
nachum, lib. De contemptu mundi ad Petrum Vene-
rabilem, abbatem Cluniacensem, Vincentium Bellova-
censem, S. Antoninum, Trithemium et alios.

*Ex Martyrologio Gallicano illustrissimi D. U. Andrea
du Saussey, Tullensis episcopi, tertio Kal. Maii.*

In Cluniacensi cœnobio depositio sancti Hugonis
abbatis... Hic ob eximiam morum puritatem et
animi præstantiam affectus, arduum tanti regi-
minis munus ea prudentiæ et sanctimonis laude
peregit, ut monachorum archangelus esse dicique
promeruerit. Nam revera magni viri sub illius ductu
et institutione florentes, eam in altitudinem, quæ
cæli cedris proxima est, excreverunt. Nempe Gre-
gorius VII et Urbanus II, pontifices summi, Alberi-
cus episcopus, cardinalis Hostiensis, Hildeberty
archiepiscopus Turonensis, qui omnes ex ejus di-
sciplina et imitationis fonte spiritum haurientes re-
ligionis, et salutari scientiæ, Ecclesiæ magnum
decus et fructum uberem felici opitulationis con-
tulerunt.

*Ex eodem Martyrologio, decimo quarto Kal.
Januarii.*

Beatus Hildeberty archiepiscopus Turonensis,
magna Ecclesiæ columna, et sonora Christi tuba,
cujus testamentum æternum indelebilibus paginis
propugnavit, felici somno beatæ mortis consopitus,
ad cælestis regni migravit honores. De hoc quidem
usurpari potest insigne id quod dudum sanctus Hiero-
nymus de beato Cypriano elogium publicavit:
*Tanti ingenii superfluum est indicem texere, cum sole
clarius sint ejus scripta.* Sed nos minus fuit pasto-
rali zel, sacerdotali vigore, puritate vitæ, religio-
nis cultu, justitiæ studio, patientiæ merito, atque om-
nis sanctimonis gratia conspicuus et nobilis.